

Z Á V Ě R

Téměř všechno podstatné z výsledků našeho zkoumání jsme uvedli v příslušných závěrech a shrnutích na konci jednotlivých příspěvků k základním otázkám teorie pravdy. Téměř všechno, neboť zbývá na závěr celé práce stručně shrnout to, co nesporně také patří k podstatě výsledků uvedeného rozboru, o čem se však v dílčích shrnutích nehovoří, protože to patří k problematice teorie pravdy jako celku.

Jde především o otázku dialektické jednoty jednotlivých charakteristických znaků pravdy. Z našeho rozboru totiž vyplývá, že v dialektickém materialismu pod **objektivní pravdou, absolutní pravdou, relativní pravdou a konkrétní pravdou** nerozumíme druhy pravd, ale jednotlivé charakteristické znaky pravdy. Proto jsme poměrně dost často psali o **objektivnosti pravdy** místo o **objektivní pravdě** (obdobně také o její absolutnosti, relativnosti a konkrétnosti), chtějíce tak zdůraznit, že nám tanou na mysli různé znaky jedné, jediné pravdy.

Je-li pravda jako proces v jádře pohybem poznání směrem k objektivní realitě, tj. stále se zpřesňujícím poznáváním hmotné skutečnosti, pak naše konstatování, že jde o pravdu či nikoli je ve velké míře závislé na zjištění, zda ten nebo onen poznatek je či není příspěvkem k tomuto pohybu poznání. Kdyby to nebylo poněkud neobvyklé používat v naší filosofii výrazů jednotlivých speciálních věd, mohli bychom poměrně dost výstižně označit pravdu za vektor. Relativně pravdivý poznatek, který byl v době svého vyslovení nespornou pravdou, stává se nepravdou, jestliže je prosazován ve své původní podobě v době, kdy už poznání o příslušné oblasti hmotné skutečnosti doznalo podstatných změn. Např. Ptolemaiova geocentrická soustava byla svého času relativní pravdou (tedy pravdou, i když relativní). Dnes je však nepravdou. Proto pokusy vyvozovat z neexistence privilegované souřadné soustavy rovnocennost Ptolemaiovy a Koperníkovy soustavy byly rázně odmítnuty. Takové odmítnutí se opírá především o fakt, že jistá relativní privilegovanost souřadných soustav přece jen existuje, totiž těch souřadných soustav, jejichž střed spočívá v těžišti jednotlivých hmotných soustav. (Čtenář si jistě povšiml, že jsme zde interpretovali známou

myšlenku akademika V. A. Foka.) Ten, který poznatek je tedy pravdou, pokud přispívá k procesu neustálého prohlubování našeho poznání světa, tj. k pohybu poznání směrem k objektivní realitě.

Toto směřování k objektivní skutečnosti představuje nejpodstatnější rys pravdy. Objektivnost pravdy považujeme proto za její nejzákladnější znak. Dalšími jejími charakteristickými znaky jsou pak absolutnost, relativnost a konkrétnost. Takovým základním znakem pravdy je i její ověřitelnost praxí, a to praxí bezprostřední, i když se někdy můžeme a jindy zatím ještě musíme spokojovat buď s racionální nebo s empirickou zprostředkovanou formou praxe ve funkci kritéria pravdy.

Je-li základní stránkou absolutnosti pravdy to, že se pravda neustále přibližuje k objektivní skutečnosti, pak je snadno pochopitelné, proč podstatou absolutnosti pravdy je její objektivnost. Vždyť v tomto případě podstata objektivnosti pravdy a podstata absolutnosti pravdy spočívají v něčem velmi příbuzném. Rozumíme-li dále pod konkrétností pravdy postižení hmotné objektivní skutečnosti s přihlédnutím k její živé jedinečnosti a k nutnosti usilovat o největší možné množství určení o ní, pak nemůžeme nevidět, že pravda jako pravda objektivní a absolutní (absolutní a současně i relativní) musí konkrétnost zahrnovat do svého charakteristického základu. Přitom do tohoto základu patří z toho, co odrážíme každým druhým pojmem z dvojic kategorií "objektivnost — subjektivnost", „absolutnost — relativnost“ a „konkrétnost — abstraktnost“, pouze relativnost. To proto, že pod relativností pravdy rozumíme rozdíl, který vždy existoval, existuje a bude existovat mezi procesem pravdivého poznávání hmotné skutečnosti včetně jeho výsledků a touto poznávanou stále se vyvíjející objektivní realitou, ovšem rozdíl stále se zmenšující. Rozumíme pod ní tedy to, co je stejně jako objektivnost, absolutnost a konkrétnost naprosto nezbytnou vlastností pravdy. Naproti tomu subjektivnost a abstraktnost jsou ve své podstatě charakteristické pro pohyb „poznání“ směrem k fantaziím, k fantastickým deformacím poznatků, třebaže jistá subjektivnost a abstraktnost jsou také — avšak jen vedlejšími — znaky pravdy. Chtějíce zdůraznit právě to, prohlašujeme někdy v marxismu stručně a dost aforisticky, že subjektivní a abstraktní pravda neexistuje.

Za jistý rezultat celého našeho rozboru různých otázek teorie pravdy možno považovat také výsledky pokusu prakticky ukázat, že je nejenom možno, ale že je bezpodmínečně třeba spínat i tu nejsložitější gnoseologickou problematiku s otázkami vývoje společnosti a vědy. Teoreticky jsme mohli usilovat o ještě těsnější sepětí s těmito otázkami při rozboru zárodků marxistických koncepcí různých problémů ve filosofiích předmarxistických. Poněvadž nám však v tomto případě nešlo o historicko-filosofickou analýzu toho nebo onoho problému, ale vždy pouze o stručný rozbor uzlových bodů immanentního vývoje některých koncepcí, nebylo to ani třeba. Rozbor takových uzlových bodů byl přitom naprosto

nutný a nebylo tedy dost dobře možné úplně jej vypustit, protože jsme se chtěli vyvarovat podcenění vývojového aspektu analyzované problematiky. Na druhé straně důkladný historicko-filosofický rozbor opřený o všechny nejdůležitější souvislosti s vývojem společnosti a vědy by si vynutil podstatné rozšíření těchto partií práce, což by nutně roztříštilo celkovou linii výkladu a podstatně narušilo nezbytnou sevřenost jednotlivých příspěvků.

*

Na sám závěr vyslovuji naději, že čtenář při dobré vůli nepřehlédne velkou náročnost vytyčených úkolů a autorovu základní snahu přispět alespoň skrovným podílem k plnění úkolů na současném stupni vývoje vědy a naší socialistické společnosti.